

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНЕ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО АУДІЮВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРА: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Аудіювання – складний вид мовленнєвої діяльності, оскільки його процеси у реальному спілкуванні незворотні і практично не піддаються аналізу й фіксації. Те, що сказали, безповоротно зникає, нова інформація замінює стару. За таких умов не вистачає часу на її осмислення, і врешті розуміння не досягається та процес спілкування може бути зведений на нуль. Практика роботи у школі свідчить, що саме з цим видом мовленнєвої діяльності пов'язана більша кількість проблем тому, що багато учнів не розуміють мовлення через високий темп або наявність незнайомих слів і граматичних структур, незвичну вимову. Отже, не викликає сумніву, що під час зміни парадигми навчання та інформатизації суспільства проблема навчання аудіювання є однією з найактуальніших.

Згідно з концепцією І.О.Зимньої процес аудіювання представлений трьома рівнями: спонукально-мотиваційним, аналітико-синтетичним і виконавчим [4; 179-181]. А кожний з них у свою чергу характеризується індивідуальними особливостями особистості. Учні по-різному сприймають інформацію, аналізують її, у них різні працездатність, увага, пам'ять, тощо. Діти потребують різного підходу в процесі виховання й навчання, тобто індивідуального, диференційованого до себе ставлення. Звісно, в умовах класно-урочної системи та присутності на уроці англійської мови не одного, а у кращому разі 10-12, учнів здійснювати індивідуальне навчання аудіювання майже нереально. Тому доцільніше впроваджувати рівневе диференційоване навчання.

Проблемою диференціації займалися багато вчених: І.Д.Бутузов, Г.Д.Глейзер, І.М.Осмоловська, Є.С.Полат, Г.К.Селевко, І.Е.Унт, В.В.Фірсов, Н.М.Шахмаєв, І.С.Якиманська. У наш час існує ряд праць і публікацій, в

яких аналізується саме поняття диференціації, а також способи організації диференційованого навчання з урахуванням його особливостей; питання організації диференційованого навчання на уроках у загальноосвітніх закладах, початковій школі висвітлювалися у наукових дослідженнях багатьох педагогів.

Поняття рівневої диференціації визначається вченими як організація навчально-виховного процесу, при якому кожний учень має можливість оволодіти навчальним матеріалом на різних рівнях, але не нижче за базовий, в залежності від бажання, здібностей, індивідуальних можливостей особистості [5].

Рівнева диференціація – це технологія навчання в одному класі учнів з різним рівнем, а не поділ їх на класи за рівнями. Неодмінною умовою її впровадження у навчально-виховний процес групи учнів повинні бути динамічними, тобто на певному етапі навчання школярі переводяться в групу відповідно до їхнього рівня.

Рівнева диференціація аудіювання здійснюватиметься не за рахунок того, що одним учням буде даватися менше, а іншим більше матеріалу, а в силу того, що, пропонуючи учням однаковий об'єм матеріалу, визначатимуться різні рівні вимог до його засвоєння. Основна особливість цього підходу полягає у диференціації вимог до рівня засвоєння навчального матеріалу на основі виділення базового, обов'язкового для всіх учнів, рівня.

У результаті такої організації навчально-виховного процесу відбувається підвищення якості освіти. Воно реалізується за рахунок того, що освітні стандарти мають на меті фіксувати мінімально необхідний обсяг змісту освіти й задавати нижню межу рівня підготовки. Технологія рівневої диференціації пропонує введення двох стандартів: для навчання („учень може” – рівень, на якому ведеться навчання) й стандарту обов'язкової загальноосвітньої підготовки („учень повинен” – рівень, який повинен досягнути кожен учень). Проміжок між цими рівнями заповнюють так звані

сходинки діяльності, піднімаючись якими учень постійно знаходиться у „зоні найближчого розвитку” [2].

Метою статті є визначення переваг та недоліків диференційованого навчання аудіювання молодших школярів за допомогою комп'ютера.

На початку нашого дослідження ми зазначали, що диференційоване навчання аудіювання доцільно впроваджувати на уроках іноземної мови. Для підтвердження цього визначимо його переваги:

➤ **психологічні** (виключається не виправдане і недоречне для суспільства зрівняння дітей; реалізується бажання сильних учні швидше та глибше просуватися у навчанні; підвищується рівень самосвідомості: сильні впевнюються у своїх можливостях, слабкі отримують можливість випробувати навчальний процес, позбавитися комплексу неповноцінності, реально оцінити свої сили; підвищується рівень мотивації у сильних групах; підвищується інтерес до вивчення предмету також і слабких групах, так як навчання зорієнтовано на „зону найближчого розвитку” учня);

➤ **дидактичні** (з'являється можливість ефективніше працювати з трудними учнями, які погано адаптуються до суспільних норм; відсутність у класі відстаючих знімає необхідність у зниженні загального рівня викладання; у вчителя з'являється можливість допомагати слабкому, приділяти увагу сильному; полегшується засвоєння матеріалу у слабких групах, так як учню надається можливість засвоювати матеріал в оптимальному для нього темпі).

Диференційоване навчання не отримує однозначного схвалення в психолого-педагогічній літературі тому, що на ряду з перевагами виділяються деякі негативні аспекти [6; 7]. Ми поділяємо недоліки рівневої диференціації на такі групи:

➤ **психологічні** (поділ учнів за рівнем знань та вмінь є негуманним, перехід у слабшу групу сприймається учнями як приниження їхньої гідності; перехід у слабкі групи погано відбивається на самооцінці дітей, так як сприймається ними як приниження їхньої гідності; недосконалість

діагностики призводить до того, що у розряд слабких переводять неординарних або оригінально мислячих учнів; знижується рівень самосвідомості: в елітарних групах виникає відчуття виключності, у слабких групах знижується рівень самооцінки, може з'явитися установка на фатальність своєї слабкості; знижується рівень мотивації навчання у слабких групах; слабкі позбавляються можливості тягнутися за сильнішими, отримувати від них допомогу, змагатися з ними; перекомплектування порушує класні колективи);

➤ **дидактичні** (вчитель має витратити більше зусиль і часу на складання та перевірку різнорівневих завдань; суб'єктивне ставлення вчителя до навчальних досягнень учнів).

З метою подолання наведених недоліків вчитель повинен добре знати індивідуальні відмінності, навчальні можливості кожного учня, вміти програмувати його навчання на всіх етапах навчальної діяльності, передбачати його просування, вміти забезпечити на кожному етапі уроку розумне поєднання навчальної роботи цілого класу з диференційованим підходом до кожного з учнів або їхніх груп і тим самим доповнити, збагатити та активізувати заняття, а також застосовувати засоби, що забезпечують такий навчально-виховний процес. Але тут постає інше питання: який з існуючих засобів допоможе вчителеві втілити в життя поставлені вимоги.

Серед технічних засобів навчання (ТЗН), спрямованих на реалізацію принципу диференціації та індивідуалізації, слід відзначити лінгафонні кабінети, комп'ютерні програми та ін. На сучасному етапі лінгафонні кабінети, загалом, відсутні в школах, у той час як грамотне володіння комп'ютером набуває все більшої ваги у навчанні школярів, у тому числі й учнів початкової школи.

Проблема впливу комп'ютерних технологій на учнів початкової школи багатогранна. Психологічні передумови використання комп'ютерних технологій обґрунтовані у працях В.П.Беспалька, І.М.Горелова, Є.І.Машбиця, К.В.Браун; методичний ракурс проблеми висвітлено

Р.Вильямсом, Б.С.Гершунським, Й.Я.Ривкіндом; Н.С.Полька дослідила фізіолого-гігієнічні вимоги щодо організації роботи за комп'ютером тощо. На підставі аналізу досліджень з питання використання комп'ютера у початковій школі можна зробити висновок, що з урахуванням норм, адекватних рівню психічного розвитку дитини, не відбувається його негативний вплив на здоров'я та психіку учня. Але не слід забувати, що комп'ютер – це засіб, а головний орієнтир – учень, його діяльність, перспективи розвитку його особистості в інформаційному суспільстві.

У дидактиці визначаються основні принципи навчання, на яких повинен базуватися навчально-виховний процес на уроці: науковості, систематичності та послідовності, доступності, зв'язку навчання з життям, свідомості й активності учнів, наочності, міцності засвоєння знань, умінь і навичок, індивідуального підходу до учнів, емоційності [8, с.335-339]. Серед загальноприйнятих дидактичних принципів, що використовуються в педагогіці та реалізуються за допомогою комп'ютерного засобу навчання, виділимо такі:

- принцип доступності впливає з організації й застосування програми відповідно до вікових особливостей учнів й рівня їхнього розвитку;
- принцип зв'язку навчання з життям реалізується завдяки можливості більшої частоти повторення вивченого, практичного вправлення за допомогою комп'ютерних вправ;
- принцип наочності здійснюється за допомогою великих графічних можливостей. Комп'ютерні програми дозволяють поєднати абстрактні поняття й слова з конкретними образами, які краще сприймаються учнями;
- принцип міцності засвоєння навчального матеріалу залежить не тільки від його змісту й структури, але й від суб'єктивного ставлення учнів. Пам'ять учнів носить вибіркового характер: чим важливіша та цікавіша інформація, тим міцніше він закріплюється й довше зберігається. Комп'ютерна програма дозволяє проводити ефективне закріплення одразу після вивчення нового, тобто в момент максимального забування інформації;

- принцип емоційності пояснюється інтересом молодших школярів до комп'ютерів;
- індивідуальний характер роботи за комп'ютером дозволяє підбирати кожному завдання індивідуально у відповідності до його потреб, інтересів та рівня знань. У такий спосіб реалізується принцип індивідуального підходу до учнів.

Організуюючи навчально-виховний процес за допомогою комп'ютерного засобу, можна пересвідчитися у його перевагах над іншими ТЗН. Ми вбачаємо їх у трьох аспектах: психологічному, методичному та техніко-дидактичному.

З психологічної точки зору до переваг можна віднести: урахування вікових та індивідуальних особливостей молодшого школяра, що сприяє більш швидкому просуванню кожного учня, формування в учня початкової школи вмінь самоконтролю та самооцінки; підвищення мотивації під час аудіювання, яке досягається за рахунок задоволення, що отримує учень від роботи на комп'ютері; заохочення результатів; надання комп'ютерної допомоги у будь-який момент навчального процесу.

Підвищенню мотивації учіння сприяє не тільки новизна роботи з комп'ютером, але й можливість регулювати складність навчальних завдань, отримувати заохочення після правильного виконання, відсутність необхідності вислуховувати репліки вчителя з приводу невірної виконання. Комп'ютерне заохочення – це особливий вид заохочення, що відрізняється від оцінки або схвалення вчителя. У нашому випадку заохочення відбувається у вигляді дозволу переходити до наступного етапу (завдання, вправи), що веде до цілеспрямованого формування аудитивної навички. Крім цього комп'ютер активно залучає учнів до навчальної ситуації, дозволяючи тим самим їм скеровувати їхню діяльність. Особливість мотивації навчання аудіювання за допомогою комп'ютера полягає у створенні в учня впевненості під час виконання вправи та сприянні розвитку позитивного ставлення до

навчальної діяльності через можливість самостійно звернутися за допомогою до комп'ютера у будь-який момент.

Комп'ютер сприяє формуванню вмінь та навичок самостійної роботи, що є особливо важливим для молодшого школяра. Незважаючи на те, що у цьому віці вони тільки починають формуватися, у кожного учня з'являються свої труднощі, які він повинен подолати самостійно, слідуючи вказівкам комп'ютера та виконуючи вправи відповідно до свого рівня знань.

Учні отримують задоволення від роботи на комп'ютері. Інакше кажучи, комп'ютер є ефективним психолого-педагогічним засобом формування спонукально-мотиваційного плану діяльності молодших школярів, засобом підтримки та подальшого розвитку інтересу до вивчення іноземної мови.

Серед **переваг у методичному аспекті** ми виділяємо такі: керованість процесом формування аудитивних навичок та вмінь за рахунок покрокового зворотного зв'язку та одночасного повідомлення результатів кожному учню; різноманітність умов тренування, що проявляється у варіюванні обсягу та складності матеріалу; можливість багаторазового виконання чіткої послідовності операцій з лексичними одиницями, фонетичним та граматичним матеріалом усіма молодшими школярами; здійснення предметних дій з лексичним та граматичним матеріалом на екрані комп'ютера; покращення умов для запам'ятовування кожним учнем завдяки використанню різних видів наочності одночасно; відтворення умов реальної комунікації; умови для контролю та точної оцінки сформованості навичок у кожного молодшого школяра; більша інтерактивність навчання ніж у класі чи лінгафонному кабінеті (постійна пряма реакція машини на відповіді учня під час виконання вправ), принцип індивідуалізації навчання, тренажер для виконання завдань.

Техніко-дидактичні переваги комп'ютера у навчанні аудіювання пов'язані з можливостями мультимедіа. Наявність пристрою CD-ROM дозволяє зберігати й використовувати велику кількість інформації, комп'ютер може відтворювати запис окремих слів, фраз і навіть текстів.

Звукові карти дозволяють користувачу записувати своє мовлення, потім прослухати його й порівняти з носієм мови. Більшість програм дозволяє також варіювати темп мовлення, записаного на комп'ютері. Графічні можливості комп'ютера ще більше виділяють його на фоні інших засобів навчання завдяки анімації. Використання кольору, графіки, мультиплікації, звуку дозволяють відтворити реальні умови. Мультиплікація дозволяє асоціювати фразу з дією, а не з фразою рідної мови.

Серед техніко-дидактичних переваг комп'ютерного засобу навчання виділяють також, його здатність не тільки пред'являти навчальний матеріал, але й аналізувати дії учнів, можливість в автоматичному режимі проводити багатофакторний збір та аналіз статистичної інформації, що отримується під час заняття без перерви природності протікання уроку. При цьому комп'ютер здатен фіксувати достатньо велику кількість параметрів: час, затрачений на роботу зі всією програмою, групою завдань або з окремим завданням чи вправою; кількість вірних та невірних відповідей; кількість звернень до довідкової інформації, а також за іншими параметрами, що визначаються авторами програми в залежності від цілей та завдань поставлених методистами. Отримана та опрацьована комп'ютером статистична інформація може бути перетворена у графіки просування по програмі окремих учнів в різні проміжки часу, тобто пропонує учню та вчителю в узагальненому та опрацьованому вигляді об'єктивну інформацію про динаміку навчання.

Отже, комп'ютер як засіб навчання у силу своїх технічних можливостей відкриває нові перспективи вдосконалення навчального процесу. На відміну від інших ТЗН, що застосовуються у навчанні іноземної мови, він надає можливість адаптувати навчальний матеріал у залежності від індивідуальних особливостей учня, забезпечити багатотермінальність, тобто одночасну роботу групи користувачів, здійснювати певною мірою інтерактивність, а також контролювати індивідуальну роботу учнів у позаурочний час. Впровадження комп'ютера у навчально-виховний процес надає йому нового

характеру: будучи за формою індивідуальним та самостійним, він стає по суті контрольованим та керованим.

Але як будь-який інший засіб комп'ютер не є панацеєю від усіх педагогічних проблем. З його використанням виникають певні труднощі, які не слід залишати поза увагою. Необхідно розрізняти **недоліки**, що викликані недостатньою професійністю розробників, які будують програми без урахування наведених раніше дидактичних принципів, недоліки, викликані неповною реалізацією потенційних можливостей комп'ютера, та недоліки, викликані порушенням фізіологічних та ергономічних умов роботи школяра за комп'ютером.

Деякі спеціалісти переконані, що використання комп'ютерів у навчанні молодших школярів призводить до дезорієнтації в оточуючому середовищі, зриву процесів асиміляції в процесі розвитку мислення й плутанині в інтелектуальному розвитку; комп'ютер потребує формального логічного мислення, в той час як учні цієї вікової категорії керуються чуттєвим мисленням; під час роботи на комп'ютері у дітей відбувається розрив між реальним і уявним; що учні за своїм розвитком неготові до вилучення користі з безпосереднього досвіду роботи з символами та абстрактною інформацією, яка передбачає використання комп'ютера; необхідні для програмування навички не відповідають доопераційним можливостям дитини; погіршення самопочуття під час роботи на комп'ютері [1; 3].

Найбільшими недоліками використання існуючих комп'ютерних програм (Lingua Land, Sing and Learn English, Tripple Play Plus, Английский с Винни Пухом, Мир вокруг нас (английский для детей), Мишка Мия учит языки, Тим и Тома: Путешествие в Англию, Шпион: Английский от А до Z) ми вважаємо відсутність чіткої теоретичної основи під час відбору текстів для аудіювання та створення системи вправ з урахуванням всіх етапів формування аудитивних навичок; недостатнє врахування вікових особливостей учнів як в плані лінгвістичних труднощів, з якими зустрічаються учні, так і в плані дотримання санітарно-гігієнічних вимог, що

пред'являються у роботі молодших школярів із засобами навчання; недостатнє та непослідовне врахування можливостей комп'ютера, таких як візуальна підтримка, покрокова допомога, забезпечення індивідуалізованого контролю, наявність статистики за результатами учіння; відсутність методичних посібників до програм з детальним описом ролі та місця існуючих програм у навчально-методичних комплексах; невідповідність навчальним програмам, тощо.

Але, на нашу думку, вищеперелічені недоліки можна подолати за таких дидактичних умов:

- використання комп'ютерної програми повинно бути співвіднесене з практичною ціллю уроку, органічно входити до його структури й вести до раціонального вирішення поставлених задач;
- створення на уроках атмосфери, що сприяє формуванню у молодших школярів позитивних мотивів до використання комп'ютера в пізнавальній діяльності;
- комп'ютерні програми, що використовуються на уроках, повинні бути технологічно й операційно доступні для молодших школярів і ефективнішими ніж інші навчальні засоби, що використовуються на заняттях;
- урок повинен проводитися вчителем-предметником, так як він володіє методикою навчання іноземної мови у початковій школі, знає навчальний матеріал та особливості учнів;
- комп'ютерні вправи мають бути складені у відповідності до змісту навчального матеріалу та методики його викладання, повинні розвивати, активізувати розумову навчально-пізнавальну діяльність учнів;
- учні повинні вміти працювати з комп'ютером на рівні, достатньому для виконання запропонованих завдань;
- заняття повинні проводитися у комп'ютерному класі, обладнаним згідно з встановленими гігієнічними нормами для початкової школи.

Лише за таких умов комп'ютерні технології стануть потужним ефективним фактором підвищення ефективності навчально-виховного процесу та матимуть можливість проявити переваги диференційованого навчання у комп'ютерному класі.

Таким чином, на основі проаналізованих переваг диференційованого навчання та навчання за допомогою комп'ютера, а також шляхів усунення недоліків ми виділяємо такі **переваги** диференційованого навчання аудіювання за допомогою комп'ютера:

- комп'ютер бере на себе більшу частину контролюючих та корегуючих функцій у процесі організації розгалуженого та оперативного зворотного зв'язку із суб'єктом навчання;
- комп'ютер, перебуваючи з учнем у „партнерських” відносинах, дозволяє кожному учневі встановлювати більш посильний для себе темп навчання аудіювання англійського мовлення та вибирати певний рівень складності комп'ютерних завдань;
- комп'ютер дозволяє кожному учню при подоланні труднощів аудіювання англійського мовлення проходити індивідуальну траєкторію учіння та досягти особистих результатів;
- комп'ютер звільняє вчителя від необхідності постійно контролювати та активізувати навчально-виховний процес, виконуючи функцію керування діяльністю учня.

Таким чином, існуючи переваги дозволяють використовувати комп'ютер у диференційованому навчанні аудіювання учнів початкової школи, і більш того він дозволяє створювати сприятливі умови для формування та вдосконалення аудитивних навичок з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей учнів, а також забезпечує кращі умови для навчання цього виду мовленнєвої діяльності ніж будь-які інші ТЗН. Тому, довівши, що комп'ютерний засіб має право на існування у навчально-виховному процесі в умовах диференціації, ми вважаємо як логічне

продовження дослідження розробку системи відповідних комп'ютерних вправ для диференційованого навчання аудіювання молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ветрова І.Г., Вербенко В.А. Використання комп'ютера у навчанні молодших школярів і його вплив на формування їхньої психіки// Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2001.- № 2.- С. 22-25.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В. Давыдова.- М.: Педагогика, 1991.- 480 с.
3. Жук Ю.О. Деякі психолого-педагогічні проблеми використання засобів нових інформаційних технологій у навчальному процесі середнього закладу освіти// Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2001.- № 2.- С. 22-25.
4. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку.– М.: Рус. яз., 1989.– 219 с.
5. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебн. пособие для студ. пед. вузов и сис-мы повыш. квалиф. пед. кадров / Е.С. Полат, М.В. Моисеева, А.Е. Петрова; под ред. Е.С. Полат.- М.: Издат-й центр „Академия”, 2002. – 272 с.
6. Осмоловская И.М. Как организовать дифференцированное обучение/ И.М.Осмоловская; Отв. ред. М.А.Ушакова.- М.: Сентябрь, 2002.- 160 с.
7. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
8. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 520 с.